

Het verborgen verleden van Sparrelaan 17

In 2024, tijdens een verbouwing van het pand aan de Sparrelaan 17, ontdekten we namen en een stuk tekst op de onderkant van een vloerplank. Deze vondst was de aanleiding om op zoek te gaan naar informatie over wat zich hier in het verleden heeft afgespeeld. Via een razzia gehouden in november 1944 kwamen we bij een Joods gezin dat hier al voor de Tweede Wereldoorlog woonde en tijdens de bezetting is weggevoerd en later is vermoord.

De vloerplank

Aan het begin van de 20ste eeuw breidde Rijswijk zich fors uit. Nieuwe buurten werden ontwikkeld en tegen het einde van de jaren dertig telde de gemeente al zo'n 18.000 inwoners. In 1936 werd in de bomenbuurt een reeks woningen opgeleverd, waaronder het pand Sparrelaan 17.

B. 3 ONDER- en BOVENHUIZEN (nog niet geheel voltooid) te Rijswijk (Z.-H.), aan de

Sparrelaan

nos. 11/15; 17/21; 19/23

kad. gem. Rijswijk sectie G, resp. nos. 1173, groot 139 c.A.; 1172 en 1171, elk groot 142 c.A.

Breder bij biljetten omschreven.

Lasten over 1936 voor de kad. perc. nos. 1173 en 1172, elk f 24.76 en voor no. 1171 f 97.28. Verhuurd nos. 11 en 19 elk f 32.50 p. m., no. 15 f 28 p. m., no. 17 f 33.50 p. m., nos. 21 en 23 onverhuurd.

Aanv. daags na gunning.
Bet. koopp. uiterl. 1 Juni 1936 onder bijbet. van 5 pet. vanaf aanvaarding.

Combinatie voorbehouden.
Bezichtiging: 's Maandags en Donderdags van 2-4 uur.
Inlicht. ten kantore van Not. H. J. Sluis te 's-Gravenhage, Nassauplein 4. Tel. 115322.

In 2024 was het tijd voor een uitgebreide verbouwing. De muren werden van hun stuc laag ontdaan en ook de vloer ging eruit. Tijdens het verwijderen van de laatste planken ontdekten we dat er op de onderkant van een plank iets geschreven stond: namen, data en zelfs een stuk tekst. De planken die al in de tuin lagen nog eens goed nagekeken, maar niets extra's gevonden.

De tekst is:

*Teneinde aan de greep van den schilder¹ te ontsnappen
Lag ik hier 3 dagen en nachten de strontlucht te happen
Jo van der Does 21-24 nov. 1944*

¹ Met "den schilder" wordt spottend verwezen naar Adolf Hitler. Deze had artistieke ambities maar werd in 1907/1908 tweemaal afgewezen bij de Academie van Beeldende Kunsten in Wenen.

Sparrelaan 17

De andere namen zijn: Jan Zoet, Frans Pels, G. Ruygers en Nic Kunz.

Razzia 1944 Jan Zoet - Frans Pels

Jan Zoet - Frans Pels 20 t/m 24 Nov 1944

G. Ruygers 24.11.44

Nic. Kunz 20-24 Nov. 1944

Operatie Sneeuwvlok 21 november 1944

Door te googelen met de datum beseften we dat het ging om de razzia met de codenaam 'Operatie Sneeuwvlok', gehouden in Den Haag, Rijswijk en Voorburg op 21 november 1944.

Op 10 en 11 november 1944 vond in Rotterdam een grote razzia plaats. Mannen tussen de 17 en 40 jaar werden opgepakt en afgevoerd voor dwangarbeid naar Duitsland. Tegelijkertijd werd het frontgebied zo ontdaan van weerbare mannen. De ondergrondse en illegale pers waarschuwden andere steden. Toen 10 dagen later in Den Haag en omstreken een gelijk bevel kwam zich te melden, doken veel mannen tijdig onder. Uiteindelijk werden circa 13.000 mannen opgepakt, een derde van wat de Duitsers verwacht hadden. Dit zich onttrekken aan de arbeidsinzet was niet zonder risico: wie alsnog werd gepakt, riskeerde de dood.

(Dit Bevel is in november 1944 bezorgd bij onze familie toen wonende in Voorburg)

Nu we wisten waarom er onderduikers onder de vloer hadden gezeten, kwamen we tot een volgende vraag. Konden we uitvinden wie die mannen waren en wat hun connectie met elkaar was?

De hoofdbewoner

Met zekerheid hebben kunnen we vaststellen dat in die periode **Jo van der Does** de hoofdbewoner was. Johannes Anton (Jo/ Joop) van der Does, geboren 14 februari 1916, kwam uit een tuindersgezin aan 't Haantje in Rijswijk. Dit gezin verhuisde op 20 maart 1928 naar Willemstraat 48 in Delft.

Tijdens de bezetting werkte hij eerst bij de Armenraad van Delft en trad in april 1942 in dienst bij de stichting Winterhulp Nederland. Vervolgens maakte hij de overstap naar het Provinciaal Bureau van de Nederlandsche Volksdienst (NVD), waar hij werkzaam was als chef van de binnendienst.

*De stichting **Winterhulp Nederland** (WHN) werd in oktober 1940 opgericht door rijkscommissaris Seyss-Inquart. Het was een stichting met als doel voedsel en kleding verstrekken aan behoeftige Nederlanders. Alle Nederlandse burgemeesters werden benoemd tot plaatselijke directeuren.*

*Medio 1941 richtten de Duitsers het **Provinciaal Bureau van den Nederlandsche Volksdienst** (NVD) op, een overkoepelend orgaan die alle vormen van sociaal en maatschappelijk werk (zoals o.a. WHN) in Nederland wilde bundelen. Op papier ging het om "verzorging van alle Nederlanders, uit het oogpunt van de zorg voor het volk en de welvaart". In de praktijk ging het niet om "alle Nederlanders", want niet-ariërs, mensen met een beperking en bejaarden werden van zorg uitgesloten.*

De burgemeester van Delft, G. van Baren, werd in april 1941 met pensioen gestuurd en opgevolgd door de NSB-er F.W. van Vloten. In juni 1942 werd van Vloten de directeur van Winterhulp in Delft en ook de leider van de Nederlandsche Volksdienst. Daarmee was hij leidinggevende van Joop van der Does.

Wie bij de WHN of NVD werkte, werkte in feite voor de bezetter. Het merendeel van het personeel was dan ook NSB-er.

Op 5 februari 1943 trouwde Joop van der Does in Delft met Johanna von Stein. Samen met zijn vrouw ging hij wonen aan de Sparrelaan 17, om de hoek bij zijn oudste broer (Cornelis Marinus van der Does, politieagent), die met zijn gezin op Lijsterbeslaan 4 woonde.

De eerste dochter van Joop en Johanna, Anneke, werd aan de Sparrelaan geboren, maar overleed enkele weken later in december 1943. In maart 1945 werd hun tweede dochter, Marjanneke, geboren.

BURGERLIJKE STAND
(Nadruk verboden).
GEBOREN: 25 Nov. Jacques, z. van I. Pelt en H. C. v. d. Berg, Vrouwjüttenland 21. — Hendrikus Bartholomeus, z. van M. H. v. d. Kraaij en G. M. v. d. Vreede, De Vlouw 1 a.
ONDERTROUWD: 26 Nov. F. J. Bekker, 22 j., huisschilder, Hugo de Grootstraat, 's-Gravenhage en L. van Huuksloot, 20 j., Oosteinde 139. — A. A. M. Boumans, 32 j., voetverzorger, Duinwijklaan 16, Beverwijk en E. C. J. M. Nadorp, 30 j., Hippolytusbuurt 20. — J. A. van der Does, 26 j., chef van den binnendienst Prov. Bureau Ned. Volksdienst en J. von Stein, 24 j., telefoniste P.T.T., Molenstraat 33. — J. J. Dijkman,

God vertrouwde ons een dochter toe. Dankbaar geven wij U hiervan kennis. Haar namen zijn:
Marijke Anneke.
Wij noemen haar
Marjanneke.
J. A. VAN DER DOES.
J. VAN DER DOES—
von Stein.
Rijswijk Z.H., 31 Maart 1945.
Sparrelaan 17.

Na de bevrijding kreeg Joop van der Does, net als zijn broers Cornelis Marinus en Jan Leendert, een functie bij de Politieke Opsporingsdienst (POD) 's-Gravenhage en omgeving, later bekend als de Politieke Recherche Afdeling (PRA), die zich bezighield met het opsporen van collaborateurs. In 1947 werd hijzelf onderzocht.

Uit documenten in het CABR dossier en het personeelsdossier van Joop van der Does bij de POD, is het volgende op te maken.

Hij is niet op eigen initiatief bij Winterhulp gaan werken. Om een zekere controle over de besteding van gelden van Winterhulp te houden, zocht men begin 1941 een geschikte kracht voor de Armenraad. De burgemeester van Delft, de heer van Baren, achtte Joop van der Does de aangewezen man, mede omdat deze niet nationaal-socialistisch was. Beiden waren lid van de Anti-Revolutionaire Partij (ARP). Kort daarna werd burgemeester van Baren door de bezetter vervangen door van Vloten, een NSB-er. Al snel ontstonden er

spanningen tussen hen, onder andere doordat van der Does opmerkte dat het geld voor van Vloten's auto beter aan de armen besteed had kunnen worden

Van der Does botste herhaaldelijk met van Vloten over diens beleid en weigerde de functie van propagandist voor Winterhulp. Toen hij daarop werd overgeplaatst naar de NVD, accepteerde hij die functie omdat hij geen ander werk had kunnen vinden en wilde voorkomen dat hij in Duitsland tewerkgesteld zou worden.

In vragenlijsten voor sollicitanten en personeel van Winterhulp en NVD verklaarde hij steeds geen NSB-lid te zijn. In augustus 1944 werd hij twee dagen vastgehouden in de Polizeigefängnis in Scheveningen (het Oranjehotel) en verhoord door de Sicherheitsdienst, na een aanklacht van een Rijksduitse ex-collega wegens anti-Duitse uitspraken op het NVD-kantoor. Hij wist zich te verdedigen en werd vrijgelaten met een officiële waarschuwing en het dringende advies een bijdrage te storten aan het Duitse Rode Kruis, wat hij deed. Ook de NVD gaf hem een waarschuwing, die werd opgenomen in zijn personeelsdossier.

Op 15 juni 1945 trad hij in dienst bij de POD als hulprechercheur. Kort na zijn aanstelling kwamen er vanuit meerdere bronnen meldingen binnen dat hij bij de NVD gewerkt zou hebben en zijn woning de voormalige woning van een Joods gezin was. Naar aanleiding hiervan stelde de personeelsrecherche van de POD een onderzoek in, waarbij diverse getuigenverklaringen zijn afgenomen.

F. Kerkhof², Leeuwendaallaan 55, verklaarde dat Joop van der Does onderduikers had geherbergd en altijd bereid was te helpen. Volgens zijn verklaring verstreekte Van der Does hem informatie over de WHN en de NVD, die vervolgens via de illegale pers werd gepubliceerd.

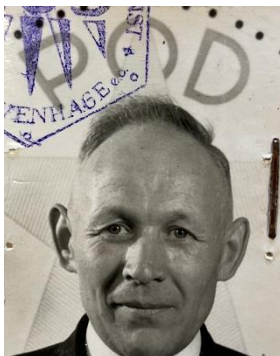
Hoewel men bij de POD tevreden was over zijn functioneren en er veel pleitbezorging voor hem was, wogen twee zaken zwaar: hij zou zich niet beperkt hebben tot strikt noodzakelijke werkzaamheden bij Winterhulp en hij kreeg via zijn functie bij de NVD een woning toegewezen die eerder door een Joods gezin was bewoond. Met het oog op de goede naam van de POD werd het beter geacht om hem niet in dienst te hebben. Hij werd verzocht zelf ontslag te nemen en dat werd hem vervolgens eervol verleend.

Deze verklaarde, dat v.d.D. ook ondergedokenen heeft geherbergd en dat hij altijd bereid was mensen op te nemen, die moesten onderduiken. Men kon, wanneer een beroep op hem werd gedaan, er op rekenen, dat hij zijn medewerking verleende. Hij heeft Kerkhof ver-

Personeelsrecherche Rapport van de POD, 2 augustus 1945

Het wil mij derhalve voorkomen, dat van der Does tijdens het grootste gedeelte der bezettingsjaren in zekeren zin een dubbel leven heeft geleid en zeer zeker niet nationaal-socialistisch getint was. Aangezien echter zijn dienstname bij de W.H.N. en in verband daarmee gepleegde handelingen zeer algemeen bekend zijn, zou ik U willen voorstellen van der Does in overweging te geven naar een andere betrekking om te zien.

Personeelsrecherche Rapport van de POD, 4 januari 1946

Cornelis Martinus van der Does³ (geb. 1900) een oudere broer van Joop, woonde bij hem om de hoek en was tijdens de bezetting werkzaam bij de politie van Rijswijk.

In mei 1945 werd hij benoemd tot lid van de "Zuiveringscommissie voor het politiekorps van de gemeente Rijswijk". Een maand later trad hij in dienst bij de POD als rechercheur. Op zijn aanvraagformulier beschrijft hij wat hij gedaan heeft tijdens de bezetting, onder anderen betrokkenen bij razzia's gewaarschuwd.

² F. Kerkhof is Frederik Jan Kerkhof (1915 – 1999). Hij ontving op 15 juli 1998 in Den Haag de eretitel "Rechtvaardige onder de Volkeren" van het Israëliisch instituut Yad Vashem, zie https://www.rijswijk.nl/sites/default/files/2025-01/250115_YadVashem.pdf

³ Cornelis M. van der Does was ook één van de politieagenten die Debora Carola Messcher identificeerde, zie pagina 13

De overige namen

Voor de overige namen zijn we op zoek gegaan naar mannen met een leeftijd tussen de 17 en 40 jaar (dus geboortejaren 1905 tot 1927) die in de buurt woonden.

We **vermoeden** dat:

- **Jan Zoet** wel eens “Johannes Adrianus Zoet”⁴ zou kunnen zijn, geboren op 12 oktober 1908 in Den Haag. In juli 1935 is hij met zijn vrouw aan het Generaal van Geenplein 22 gaan wonen. Jan Zoet was actief als schermers en werd in 1944 Nederlands kampioen op de degen. In 1948 nam hij deel aan de Olympische Spelen in Londen. In 1992 overleed hij in Rijswijk.
- **Frans Pels** mogelijk identiek is aan “Frans Pels”, geboren op 24 juli 1904 in Watergraafsmeer. Bij zijn overlijden in 1982 is zijn woonadres ‘Sparrelaan 38, te Rijswijk’.
- **G. Ruygers** zou kunnen verwijzen naar “Gerardus (Geert) Johannes Nicolaas Maria Ruygers” geboren op 21 augustus 1911 in Rotterdam. In juli 1941 trouwde hij en als toekomstig woonadres werd Huis te Hoornkade 66⁵ opgegeven, vlak bij de Sparrelaan. Tegen het einde van de oorlog was hij actief voor de illegale krant ‘Je Maintiendrai’. Na de oorlog sloot hij zich via de Nederlandse Volksbeweging aan bij de Partij van de Arbeid⁶. Namens deze partij was hij van 1946 tot aan zijn overlijden in 1970 lid van de Tweede Kamer. Gedurende deze gehele periode bleef hij aan de Huis te Hoornkade 66 wonen.

Johannes Adrianus Zoet

Frans Pels

Geert Ruygers

- **Nic Kunz** zou kunnen verwijzen naar “Nicolaas Kunz” uit Delft, maar welke? Er zijn twee neven die in aanmerking komen, de ene geboren in 1915 en de ander in 1917.
 - Nicolaas Kunz (geboren 13 maart 1915, elektromonteur), zoon van George Coenraad Kunz (1882, kantoorbediende) en Johanna Hagestein, kleinzoon van Nicolaas Kunz (1855, smid) en Alida van Tol. Deze Nic Kunz trouwt op 28 april 1943 in Delft met Johanna van der Schoor.
 - Nicolaas Kunz (geboren 21 mei 1917, schoenmaker), zoon van Nicolaas Kunz (1891, schoenmaker) en Francina Petronella Huisman, kleinzoon van Nicolaas Kunz (1855, smid) en diens tweede vrouw Anna Catharina Engelen. Deze Nic Kunz trouwt op 15 januari 1947 in Delft met Aaltje Voet.

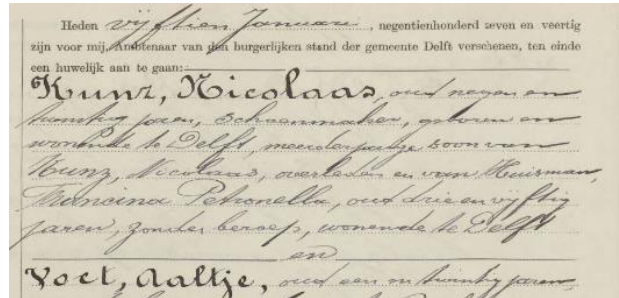
⁴ https://nl.wikipedia.org/wiki/Johannes_Adrianus_Zoet

⁵ Hij werd daarmee bovenbuurman van de ouders van Sara Messcher - Swaan, zie pagina 11

⁶ https://nl.wikipedia.org/wiki/Geert_Ruygers.

Nicolaas Kunz geb. 1915

Nicolaas Kunz geb. 1917

We hebben onder meer gekeken naar geboorteplaats, beroep, geloof en het al dan niet hebben van kinderen van vergelijkbare leeftijd, maar geen directe aanwijzingen gevonden waaruit blijkt hoe deze personen elkaar zouden hebben gekend. Ze hoeven elkaar overigens niet allemaal gekend te hebben, het is aannemelijk dat zij bij Joop van der Does om hulp hebben gevraagd of naar hem zijn doorverwezen, doordat bekend was dat van der Does mensen hielp⁷. Ook zijn broer Cornelis Martinus, die politieagent in Rijswijk, zou hierbij een rol kunnen hebben gespeeld.

Hieronder enkele mogelijke lijnen waarlangs deze onderduikers Joop van der Does gekend kunnen hebben:

- **Frans Pels** was zijn overbuurman aan de Sparrelaan.

- Johanna van der Schoor, die in 1943 trouwde met **Nicolaas Kunz** (geb. 1915), woonde in de Willemstraat in Delft. Daar woonde ook Joop van der Does met zijn ouders voordat ook hij in 1943 trouwde en naar Rijswijk verhuisde.

- **Geert Ruygers** woonde bij Joop van der Does in de buurt en was betrokken bij de illegale krant "Je Maintiendrai".

Er zijn twee mogelijke lijnen die Joop van der Does met de illegale pers verbinden.

De eerste lijn zou via Marius L. Raphaël kunnen lopen. Zijn naam staat vermeld op het aanvraagformulier van Joop van der Does bij de POD. Marius L. Raphaël woonde aan de Stadshoudersstraat en was eigenaar van de "Handelsdrukkerij". Tijdens de bezetting verzorgde hij drukwerk voor de illegaliteit.

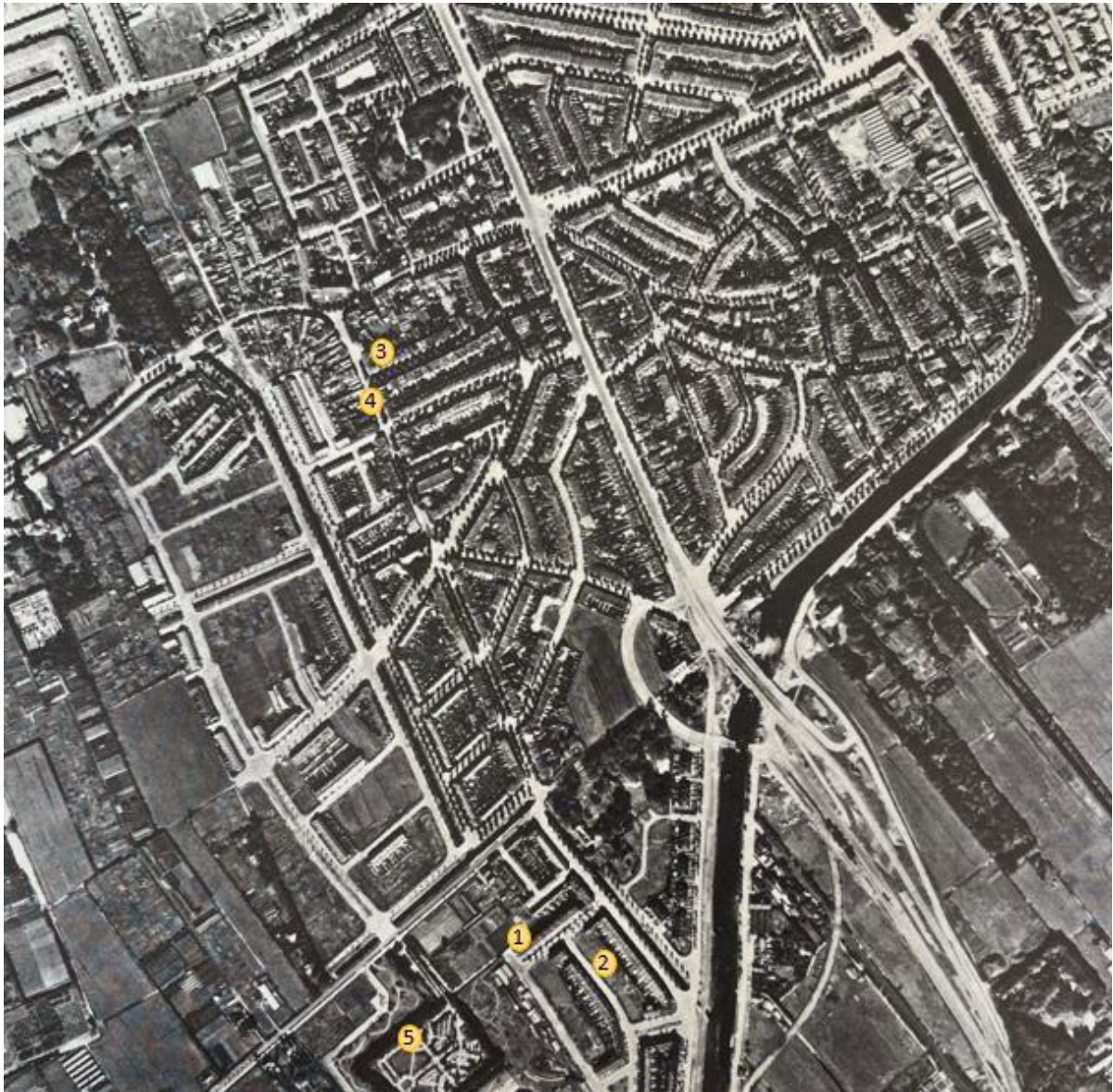
Een tweede mogelijke lijn loopt via Frederik Kerkhof. In een personeelsrecherche-rapport van de POD verklaarde Kerkhof dat van der Does hem informatie verstrekke over de WHN en NVD, die vervolgens door de illegale pers werd gepubliceerd.

- Voor **Jan Zoet** is geen enkele aanwijzing gevonden.

⁷ Dat Joop van der Does meer dan eens mensen hielp is te lezen in het Personeelsrecherche Rapport van de POD, 2 augustus 1945, zie pagina 5

De eerste bewoners van Sparrelaan 17

Joop van der Does is in de loop van 1943 in de Sparrelaan komen wonen. Aangezien het pand al in 1936 was opgeleverd moesten er voor hem al eerder bewoners zijn geweest. Deze eerste bewoners bleken het Joodse echtpaar Izaäk Messcher en Sara Swaan te zijn. Op 4 juni 1936, de dag van hun huwelijk, betrokken zij de woning aan de Sparrelaan. Destijds lag de Sparrelaan nog aan de rand van Rijswijk, met direct achter het huis een plantsoen en daarachter weilanden.

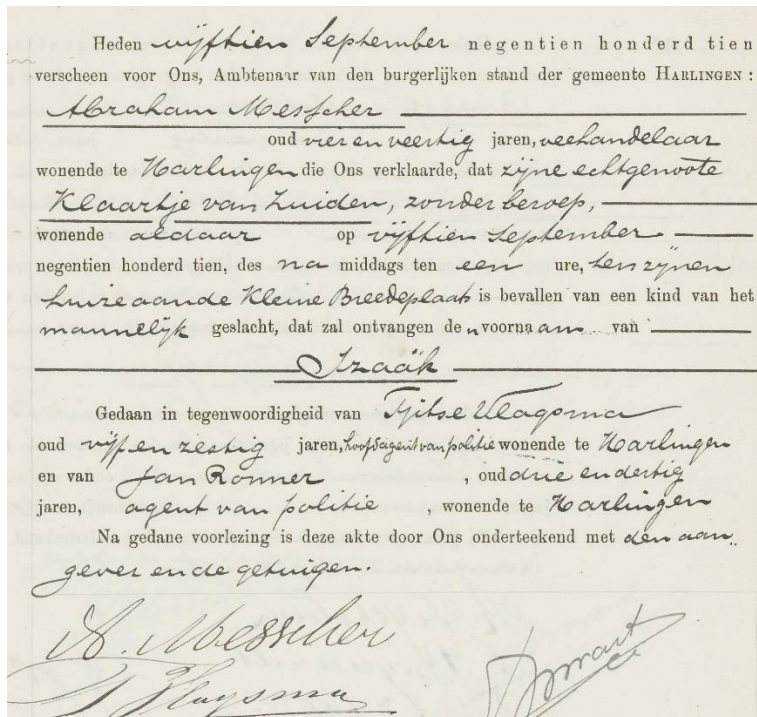
Luchtfoto Rijswijk circa 1940⁸

1) Sparrelaan 17 2) Lijsterbeslaan 4 3) Emmastraat 44 4) Kerklaan 23 5) Begraafplaats aan de Churchillaan

⁸ Uit "Om nooit te vergeten- Rijswijk in de Tweede Wereldoorlog". Rijswijkse Historische Reeks deel 6/7 p. 6

Izaäk Messcher

Izaäk Messcher werd op 15 september 1910 geboren in Harlingen. Zijn vader, Abraham Levie Messcher, was slager en handelaar in vlees en vee. Abraham werd in 1865 geboren in Nijehaske, nabij Heerenveen. Na het overlijden van zijn eerste vrouw Hanna Gans (1861 – 1896) hertrouwde hij in 1897 in Hoogeveen met Klaartje van Zuiden, geboren in 1867 in Hoogeveen. Het gezin vestigde zich aanvankelijk in Nijehaske, waar in 1898 hun oudste zoon Levie werd geboren. In 1900 verhuisden ze naar Harlingen, waar ze zich inschreven op het adres Kleine Breedplaats 17. Daar werden nog drie zonen geboren: Jacob (geb. 1900), Hermanus (geb. 1907) en Izaäk (geb. 1910). In 1902 werd aangifte gedaan van een levenloos geboren zoon.

1910

1912

1927

1928

In augustus 1924 kocht Abraham Messcher het pand Havenweg 9 in Harlingen: een exportslagerij met werkplaats, veestalling en aangrenzend terrein. Hij overleed op 7 mei 1925, gevolgd door zijn vrouw Klaartje op 17 september. Izaäk was toen pas 15 jaar oud. De slagerij en veehandel werden voortgezet door zijn oudere broers.

Hermanus slaagde in 1926 voor de HBS, en een jaar later werd de slagerij verplaatst naar Groote Breedeplaats 24. Het pand aan de Havenweg werd in 1928 door de gemeente aangekocht en ingericht als gemeentelijk keurlokaal. In maart 1929 behaalde Izaäk zijn diploma aan de Eerste Nederlandse Slagersvakschool in Utrecht. Kort daarna werd hij vanwege broederdienst vrijgesteld van de dienstplicht. Enkele maanden later verhuisde hij naar Den Haag, waar hij als slagersknecht ging inwonen bij het gezin van slager Abraham Wurms aan de Geest 69.

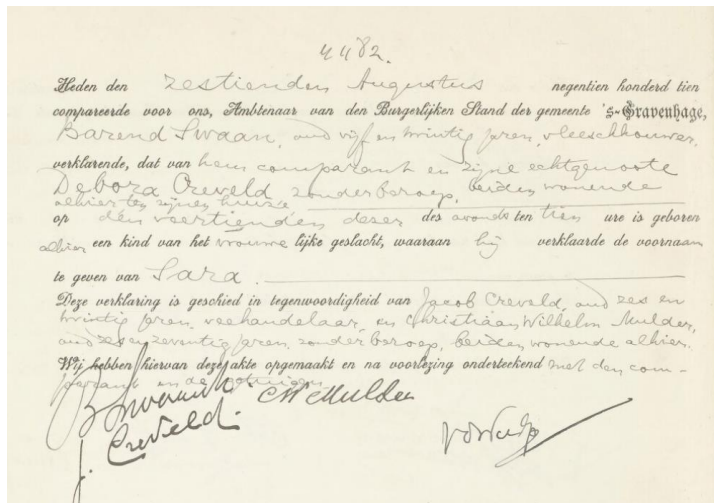
In 1933 werd Izaäk lid van de T.O.P. padvindersgroep, onderdeel van de Joodse vereniging T.O.P. (Toneel, Ontwikkeling en Philantropie) in Den Haag. Deze vereniging organiseerde sociale, culturele en sportieve activiteiten.

Na in Den Haag op diverse adressen te hebben gewoond, verhuisde Izaak eind 1933 naar de Emmastraat 44 in Rijswijk. Daar woonde hij in bij de familie van Praagh-Polak, en dus om de hoek bij de familie Swaan. Op zijn persoonskaart werd zijn beroep vermeld als vleeschgrossier, bedrijfsleider.

Sara Swaan

Sara, ook wel Selien genoemd, Swaan werd op 14 augustus 1910 geboren in Den Haag. Haar ouders waren Barend Swaan (geb. 1884) en Debora Creveld (geb. 1885), beiden afkomstig uit Den Haag. In zowel de familie Swaan als de familie Creveld waren meerdere familieleden actief in de vlees- en veehandel, waaronder ook haar vader Barend.

Sara had twee broers, Nathan (Nico) geboren in 1909, en Leendert (Leo) geboren in 1913. Leendert werd geboren in Rijswijk, waar het gezin eerst woonde aan de Kerklaan 37 en later aan de Kerklaan 23, een hoekpand aan de Emmastraat, niet ver van nummer 44. Beide broers raakten later betrokken bij het familiebedrijf.

1910

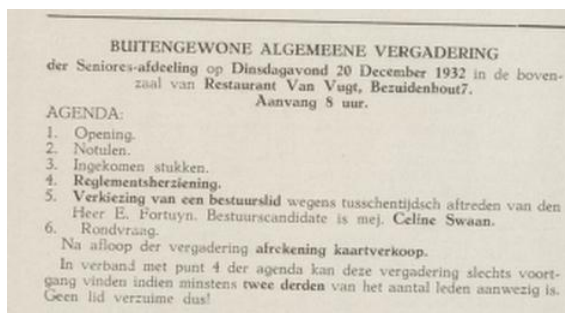

1918

1929

Het is goed mogelijk dat Sara Izaäk via de vereniging T.O.P. heeft leren kennen. Zowel zij als haar broers waren actief lid. Sara speelde toneel, was korfbalster, zat in diverse commissies en was ook bestuurslid. In één van de clubberichten werd ze omschreven als, "the right girl on the right place".

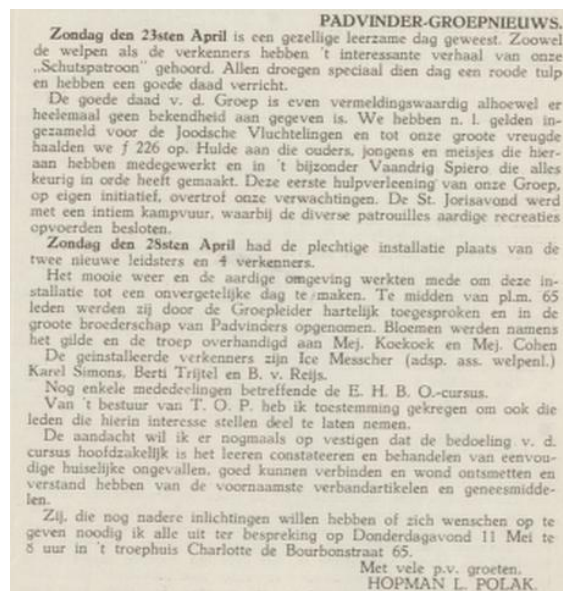

1932 Celine (Sara) Swaan

T.O.P. bestuurskandidate

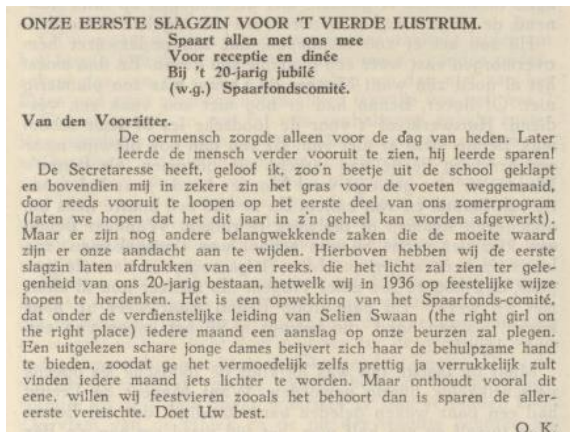

1934

1933 Ice (Izaäk) Messcher

Installatie tot verkenner

1935 Selien (Sara) Swaan
"the right girl on the right place"

1935 I. Messcher en mej. Swaan
"Man en vrouw is toch een"

1936

Het gezin Messcher- Swaan

Izaäk Messcher en Sara Swaan trouwden op 4 juni 1936 in Rijswijk en gingen wonen aan de Sparrelaan 17. Op 7 juli 1939 werd in Den Haag hun dochter Debora Carola geboren, vernoemd naar haar beide grootmoeders. Tien maanden later brak de oorlog uit. Op 10 mei 1940 om 4 uur 's ochtends, bombardeerden de Duitsers de vliegvelden rond Den Haag. Zo ook vliegveld Ypenburg, dat praktisch bij hun aan de overkant van de Vliet lag.

1936

1939

1941

Al snel na het begin van de bezetting volgden maatregelen die Joden stap voor stap buiten de maatschappij plaatsten.

In 1941 werd de firma "B. Swaan & Co", gevestigd in het Openbaar Slachthuis te Den Haag en sinds 1939 mede-eigendom van Izaäk Messcher en zijn schoonvader Barend Swaan, overgenomen door het Duitse bedrijf Omnia-Treuhandgesellschaft en daarna geliquideerd.

In juni 1942 werd het huis van Sara's oudste broer Nathan, die met zijn vrouw en twee zoontjes in Voorburg woonde, onteigend. Het gezin moest verhuizen.

Sara's ouders en jongste broer, die sinds april 1939 in een benedenwoning op de Huis te Hoornkade woonden, gaven begin oktober 1942 gehoor aan het bevel om zich te melden voor deportatie. Ze zijn nog gezien op de Kerklaan⁹, lopend met handbagage op weg naar het politiebureau. En zo verdwenen ze, eerst naar Westerbork en uiteindelijk naar Auschwitz. Hun woning, Huis te Hoornkade 67, werd door de Rijswijkse politie verzegeld op 3 oktober 1942.

⁹ Uit "Om nooit te vergeten- Rijswijk in de Tweede Wereldoorlog". Rijswijkse Historische Reeks deel 6/7 p. 71

2a. Familiennaam van den vennoot	Swaan	(2)
(Zie toelichting 1.)		Messcher
b. Voornamen (voluit)	Barend	Izaak
c. Woonplaats, straat en huisnummer	Rijswijk, Kerkhof 23 <i>Nieuw de Vrieskade 67</i> <i>Zie akteletter 6.</i>	Rijswijk, Sparrelaan 17
(Zie toelichting 2.)		
d. Geboorteplaats	's-Gravenhage	Harlingen
(Zie toelichting 2.)		
e. Datum en jaar van geboorte	29 December 1884	15 September 1910
f. Nationaliteit (eventueel dagteekening der naturalisatie)	Nederlander	Nederlander
g. Handteekening	<i>Barend Swaan</i>	<i>Izaak Messcher</i>
h. Paraaf	<i>B. S.</i>	<i>I. M.</i>

die door den vennoot, die niet van de tekening der firma is uitgesloten, onder de stukken, de zaak betreffende, wordt gesteld.

1941 Firma B. Swaan & Co in liquidatie (KvK)

Izaäk en Sara hadden zich laten opnemen op de zogenoemde Weinreb-lijst, die Joden bescherming tegen deportatie zou geven. Maar zij zullen hier niet volledig gerust op zijn geweest.

Kort na het vertrek van Sara's ouders dook het gezin onder, de ouders gescheiden van hun dochter Debora. Op 27 oktober 1942 werd hun huis aan de Sparrelaan door de Rijswijkse politie verzegeld.

Friedrich Weinreb¹⁰ was een orthodoxe jood die veel aanzien genoot in de Joodse gemeenschap van Den Haag en Scheveningen. Hij zette een fictief emigratiebureau op en spiegelde de Joden voor, dat als zij zich bij hem lieten registreren voor een "Sperre" hij kon voorkomen dat ze zouden worden gedeporteerd en zelfs ervoor kon zorgen dat zij doorgang kregen naar het niet bezette Vichy-Frankrijk. Merkwaardigerwijs heeft de SicherheitsDienst niet gelijk ingegrepen, zodat vele Joden zich (veelal tegen betaling) hebben laten registreren, maar uiteindelijk werden ze gewoon opgepakt en afgevoerd.

¹⁰ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Weinreb-affaire\(s\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Weinreb-affaire(s))

Debora Messcher naar een ander gezin

Door de politie van Den Haag is een gedetailleerd proces-verbaal (no. 1901) opgemaakt, beginnend op 4 november 1942. Dirk Tinbergen, wonend op Abrikozenplein 37, had zich gemeld bij de kinderpollitie met het verhaal dat zijn vrouw, Sina Tinbergen – den Ouden, de dag ervoor een vondeling in huis had genomen. Het meisje was gebracht door een onbekende vrouw, achterop de fiets. De politie startte direct een onderzoek naar de identiteit van het kind.

Het ging om een flink meisje van ongeveer 3 à 4 jaren oud, met donkerblond haar en grijsblauwe ogen. Ze droeg een bril en was enigszins scheel. Haar kleren werden tot op het ondergoed nauwkeurig beschreven, en er werden foto's van haar gemaakt.

Tijdens ondervraging gaf het meisje aan dat ze Debora heette en noemde als woonadres iets als "Spaarne- "of "Sparrelaan/-straat".

Onderzoek bij de Gemeente Secretarie bracht naar voren dat het mogelijk ging om Debora Carola Messcher, geboren op 7 juli 1939 te 's-Gravenhage, dochter van Izaäk Messcher en Sara Swaan wonend te Rijswijk, "zijnde een Joods kind".

Toen haar foto aan de politie in Rijswijk werd getoond, werd zij herkend door politieagent Cornelis Marinus van der Does. Hij was haar achterbuurman aan de Lijsterbeslaan en de broer van Joop van der Does, de latere hoofdbewoner van Sparrelaan 17.

Naar aanleiding van een op Woensdag
4 November door Dirk Cornelis Tinbergen
geboren te s Gravenhage 4 mei 1909, ingenieur,
wonende: Abrikozenplein N° 37 te s Gravenhage
bij de Kinderpolitie Afdeling geborene mededeling
dat zijn echtgenote op 3 November 1942
van een onbekende vrouw een te vondeling
gelegd kind had in ontvangst genomen welk
kind hij bij zich in huis had gehouden, heb

opnemen. Toen ik het kind, zijnde een
meisje van 3 à 4 jaren oud, zag, kreeg
ik daarmede zodanig medelijden
dat ik besloot. Dicht ~~het~~ mij te nemen en
ik nam het van vermeldte vrouw aan.
Daar de vrouw seide dat het een
vondeling was en zij des bleefte aan niets
over het kind selve wist, heb ik haar
geen verdere vragen gesteld. De vrouw

Door den dienstdoenden Inspecteur van
politie aan het bureau van politie te Rijswijk
werd mij medegedeeld dat aldaar een
onderzoek loopende is naar het goedsche
echt paar Izaäk Messcher en Sara Swaan,
die met hun kind naar een concentratie
kamp ~~moeten~~ worden overgebracht; doch die
omst onbekende bestemming verstoeken bleken
te zijn. De agent van politie te Rijswijk

Debora Carola Messcher
Proces Verbaal No. 1901,
1942

Wie zou die onbekende vrouw geweest kunnen zijn en waarom bracht ze Debora bij het gezin Tinbergen- den Ouden?

De onbekende vrouw op de fiets

Allerlei scenario's passeren de revue. Dat Sina Tinbergen - den Ouden zich op de vlakte houdt en niets weet, niets wil weten, of juist niet laat merken wat ze weet, is voorstelbaar. Dat een kind wordt gebracht zonder duidelijk verhaal wijst op een noodsituatie. Het lijkt onwaarschijnlijk dat Sara haar dochter zelf heeft weggebracht, ze kon in die tijd vermoedelijk niet zomaar vrij over straat. Waarschijnlijker is dat Sara en Izaäk hun dochter toevertrouwden aan iemand die zij kenden en die zich vrij kon bewegen, en die het kind naar een adres bracht waarvan bekend was dat de vrouw des huizes bereid was een kind op te nemen. In dit geval lijkt dat contactadres niet grondig onderzocht te zijn, mogelijk door de urgentie van de situatie. De vrouw wilde helpen, de man kon dit niet. Een mogelijke schakel in dit netwerk zou Dirk's zus, Jakomina (Mien) Tinbergen¹¹, kunnen zijn. Zij wist wellicht dat haar schoonzus openstond voor het opnemen van een pleegkind. Mien is erkend om haar hulp aan tientallen Joodse kinderen en ontving daarvoor in 1970 de Yad Vashem-onderscheiding. Hoewel ze vooral actief was in Eindhoven en omgeving, is ook bekend dat zij minstens één Joodse onderduikster tijdelijk onderbracht bij haar ouders aan de Bentinckstraat in Den Haag.

Het gezin Tinbergen - den Ouden

Mensina Margrita (Sina) den Ouden, de vrouw die Debora Messcher in huis wilde nemen, werd op 19 december 1909 geboren in Rotterdam. In 1920 verhuisde het gezin naar Hilversum, waar haar vader actief was in verschillende onderwijskundige en sociale verenigingen. Haar moeder organiseerde culturele en educatieve activiteiten aan huis.

Sina zat op het Gemeentelijk Gymnasium en was sportief actief. In 1930 werd een kinderverhaal van haar gepubliceerd in het tijdschrift *Zonneschijn; weekblad voor jong Nederland*. Ze sloot zich aan bij Jongeren Vredes Actie (JVA) en nam het secretariaat op zich van de in maart 1931 nieuw opgerichte afdeling Hilversum. Het tijdschrift *Vredesstrijd*, orgaan van de JVA, publiceerde haar bijdragen, evenals die van Dirk Tinbergen en zijn broer Jan.

Sina en Dirk waren afkomstig uit gelijke milieus met gedeelde idealen. Beide families waren sociaal en pacifistisch ingesteld. Haar vader was secretaris van het comité *Steun aan Oostenrijksche Arbeiderskinderen*, dat zich inzette voor kinderen die door de Eerste Wereldoorlog getroffen waren. De ouders van Dirk vingen zulke Oostenrijkse kinderen daadwerkelijk thuis op.

In 1935 verhuisde Sina naar Scheveningen en werd leidster bij Clubhuis Duindorp aan de Amelandschestraat, waar zij ook woonde. Naast handenarbeid activiteiten voor kinderen werden er ook kampen georganiseerd. Dit clubhuis was in 1933 opgericht door Tine Tinbergen - de Wit, een schoonzus van Dirk, die samen met haar man Jan Tinbergen en hun kinderen in Duindorp woonde. Zij vertrokken weer nadat hun kinderen thuis begonnen te praten in 'straattaal'.

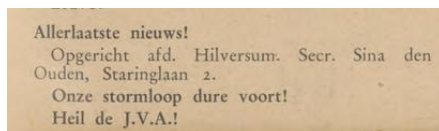
In 1939 trouwde Sina den Ouden met Ir. Dirk Tinbergen, een gescheiden man¹² met een dochter, Maartje (geb. 1935). Het gezin ging wonen aan het Abrikozenplein in Den Haag.

¹¹ <https://www.eindhoven4044.nl/11/Tinbergen.html>

¹² Dirk Tinbergen is in 1937 gescheiden van J.C. van der Vloodt. Tijdens de bezetting was zij de verbindingspersoon tussen een groep Duitse communistische emigranten (vluchtelingen), die hier verzet tegen de Duitse bezetter pleegden, en het Haags communistisch verzet.

Dirk (Dik) Tinbergen (geb. 1909) groeide op in een vooruitstrevend, vrijzinnig-protestants lerarengezin in Den Haag. Alle gezinsleden waren in meer of mindere mate actief in sociale en pacifistische bewegingen. Dirk was onder meer secretaris bij de Federatie voor Religieus-Socialistische Gemeenschappen. Drie van zijn broers werden hoogleraar, van wie er twee (Jan en Niko) de Nobelprijs ontvingen. Zijn zus, Jakomina, studeerde Duitse taal- en letterkunde. Zelf was Dirk ingenieur, werkte tot oktober 1945 bij de Gasstichting en werd in 1963 benoemd tot directeur van het Gemeentelijk Energiebedrijf in Den Haag.

Na haar huwelijk bleef Sina nog enige tijd actief in Clubhuis Duindorp. Tijdens de bezetting kwam daar een einde aan vanwege de aanleg van de Atlantikwall. Haar hele leven bleef zij zich inzetten voor jeugd, vrede en vrouwenemancipatie.

1931

1939

maart 1940

Op 19 november 1942 verscheen in het *Algemeen Politieblad* een bericht waarin werd gemeld dat Izaäk Messcher en Sara Swaan, “woonachtig in Rijswijk aan de Sparrelaan 17”, werden gezocht. Ze werden ervan verdacht hun kind in de steek te hebben gelaten.

De Commissaris van Politie van de justitiële dienst A van Den Haag verzocht opsporing, aanhouding en voorgeleiding van Izaäk Messcher en van zijn vrouw Sara Messcher-Swaan. Zij waren woonachtig in Rijswijk aan de Sparrelaan 17. Zij werden er van verdacht Artikel 256 van het Wetboek van Strafrecht (het te vondeling leggen, c.q. verlaten van een kind beneden de leeftijd van 7 jaar) te hebben overtreden.

Algemeen Politieblad, nr 46, 19 november 1942, 1300, bericht 2826

Het gezin de Voogd- van Bergen

Hoewel Sina Tinbergen - den Ouden in het proces-verbaal verklaarde dat zij bereid was het kind bij zich te houden totdat de ouders gevonden waren, is dit blijkbaar niet gebeurd. Bijna twee maanden later werd op 7 januari 1943, Debora Messcher ingeschreven aan de Sinaasappelstraat 58 in Den Haag, bij het gezin de Voogd - van Bergen.

DSK 9844 19877+		1) Vergeten geb.-akte No. a 2056		11 Juli 1939 te Amsterdam 5 akte no. Gemeent.		op 6.3.1944 te Zuid		2) Geboort.	
3) Kerkeel. gez. 77 Beroep (h-n)		4) op 7 Juli 1939 gem. 1 s-Gravenhage oud. hand		5) Nat. Ned		6) Gesl. (n-m)		7) Meescher-- Debora Carola--	
8) 1) Isak-- 2) van 3) van Swaan, Sara--		geb. op 15 Sep 10 te Harlingen geb. op 14 Aug 10 te Gv							
9) Geslachtsnaam en 10) Voornamen		11-12) Geboren		13) Huwelijk gesloten		14-15-16) Huwelijk ontbonden		17) Afgew. (dagt. en gem.)	
11		op te op te		13) op op te		14-15-16) door te door te			
21) Dagt. aap. 22) Gemeente en adres		21) 22)		21) 22)		21) 22)			
toev geb Hilshuis 44 Spurwiel 17 7dan43 67 Sinaasappelstr 58									

Gerrit Jan (G. Jan) de Voogd (geb. 1905) was destijds docent aan het Gymnasium Haganum in Den Haag. Samen met zijn vrouw Rieuwerda Immina (Edda) van Bergen (geb. 1913) was hij actief binnen de vredesorganisatie *Jongeren Vredes Federatie* (JVF). Gerrit Jan vervulde diverse functies: hij was secretaris, penningmeester, persman en later ook voorzitter. Hun verloving en huwelijk, respectievelijk in 1931 en 1933, werd aangekondigd in *Vredesstrijd*, het orgaan van de *Jongeren Vredes Actie* (JVA).

In januari 1943 hadden zij twee kinderen: een dochter, geboren in 1938, en een zoon, geboren in 1942. Waarom Debora bij dit gezin kwam wonen weten we niet.

Er zijn aanwijzingen die het aannemelijk maken dat de families Tinbergen en de Voogd – van Bergen elkaar kenden.

Beide families woonden in Den Haag, waar ze actief waren binnen vredesbewegingen. In beide gezinnen kwamen ook docenten voor. In 1940 werd een comité opgericht om een studieconferentie te organiseren over internationale samenwerking ter bevordering van duurzame vrede. Het comité bestond uit vertegenwoordigers van verschillende vredesorganisaties, onder wie prof. Jan Tinbergen (de broer van Dirk) en drs. G.J. de Voogd, die als secretaris optrad.

Opmerkelijk is dat het gezin de Voogd – van Bergen na de oorlog van woonadres lijkt te zijn gewisseld met het gezin D.C. Tinbergen – van Eek, die woonde aan de Bentinckstraat 146 in Den Haag. Met andere woorden: in het huis waar Debora het laatst verbleef, gingen na de oorlog de ouders wonen van de man bij wie Debora als “vondeling” was binnengebracht.

Wijk	Geslachtsnaam	Voornamen (Volgt geslachten)	Geflacht Betroffener van het gezin	Gedoopt in	Gedoopte plaats (Met vermelding van de predikant als het kan)	Burgerlijke staats- plaats (Met vermelding van de gemeente als het kan)	Aanmerkingen	Gezinsnummer		Distributie van verzekering	Huisnummer (Wanneer het niet anders staat dan voorgedreven laatste)
								Tijds aanvang	Verspre- ding van verzekering		
	Vinkman	J. Dirk Cornelis	M.	44	P. S. J. de Kragt	12	Plant van 1/2 40		Gezins- nummer		Plant van 1/2 40

Dag volgnummer	Sinaasappelstraat	50 ben:	Geboorte		Gezins- leden	
			jaar		M	V
1	ONBEWOOND 6 OCT. 1933					
2	Sezers Jan		'90	2	2	
3	Stammings, Stamke		05	1	1	
4	Van Noord Johannes A.R.		04	1	3	
5	Van Noord, J.		05	2	2	
6	Vinbergen Dirk E		11	1	1	

Datum en volgnummer voor zijkte		Dienstpersoneel	Geboortjaar	M/V	Datum en volgnummer voorzijde	Inwonenden	Geboortjaar	M/V
					2 ^e /34.	Crijnen, J. Johannes geb. <i>Klammings, Meiliff,</i>	'77.	1
					"68-9"	niet V.n. ingek. Legeer, Johanna H.	88	1
					1/25-	Hessche, Sibons. C.	'59	1

Westerbork

Bij de namen van Izaäk Messcher en Sara Swaan werd op 11 januari 1943, 2½ maand na de verzegeling van hun huis, in de burgerlijke stand de aantekening "V.O.W." geplaatst: Vertrokken Onbekend Waarheen. Deze term wordt gebruikt voor personen die bij geen enkele Nederlandse gemeente staan ingeschreven. Waar zij in die periode verbleven is niet bekend.

Uit de cartotheekkaarten van de Joodse Raad blijkt dat het complete gezin Messcher - Swaan, evenals het gezin van Sara's broer uit Voorburg, eind november 1943 op dezelfde dag in Kamp Westerbork werden ingeschreven. Ze werden ondergebracht in barak 67, één van de drie zogenaamde strafbarakken waar een strenger regime gold. Deze barakken waren voornamelijk bestemd voor opgepakte onderduikers.

Op 3 maart 1944 werden Izaäk Messcher, zijn vrouw Sara Messcher - Swaan en hun dochtertje Debora op transport gezet. Drie dagen later, bij aankomst in Auschwitz, werden Sara en Debora direct vermoord. Izaäk is waarschijnlijk nog als dwangarbeider aan het werk gezet, maar 4 maanden later was ook hij dood.

Don: 145,162

Messcher, Izaak 27.11.43 WKB.67.

15.9.10
Rijswijk, Sparrenl. 174
91.3.31

Dagtek. St. Crt.	22-11-51
Dat overl.	31-7-44
Pl overl.	volg. St.Crt. <i>aus.</i>

Met: M.-Swaan, Sara 14.8.10
" Debora Car. 7.7.39

Onverminderd I
6400/4

Joodse Raad Cartotheek kaart van Izaäk Messcher

Sparrelaan 17, Rijswijk

Messcher, Izaäk	Harlingen, 15-09-1910	Auschwitz, 31-07-1944
Messcher - Swaan, Sara	Den Haag, 14-08-1910	Auschwitz, 06-03-1944
Messcher, Debora Carola	Den Haag, 07-07-1939	Auschwitz, 06-03-1944

Het beheersdossier

Direct na afloop van de Tweede Wereldoorlog werd het Nederlandse Beheersinstituut (NBI) opgericht om het vermogen te beheren van in de oorlog verdwenen personen.

Als bewindvoerder over het vermogen van Izaäk Messcher en zijn vrouw Sara Swaan werd haar oom Andries Swaan aangesteld. Andries Swaan was ook bewindvoerder voor zijn broers Barend (1884-1942), Simon (1887-1943) en Antoon (1899-1944) en hun respectievelijke echtgenotes, Debora Creveld (1885-1942), Johanna Velleman (1895-1943) en Mietje Aarons (1890-1943).

Andries was verplicht elk jaar een verslag in drievoud op te stellen over de mogelijke baten en lasten van zijn dossiers. Hij moest voor elk gezin financiële inzichten verzamelen en plaatste daartoe oproepen in dagbladen, zoals toen gebruikelijk. Daarnaast informeerde hij bij het Rode Kruis of betrokkenen nog leefden en raadpleegde hij de Nederlandsche Staatscourant voor overlijdensberichten. In april 1946 liet hij weten pas weer verslag uit te brengen zodra zich iets wijzigde in de situatie.

Het is aannemelijk dat Izaäk Messcher vanaf juni 1936 het huis aan de Sparrelaan huurde, daar dit onderhuis zowel als het bovenhuis in april 1936 verkocht werd aan J. Olieman. Mocht het zijn eigen bezit zijn geweest, dan zou het hem zijn afgenomen door de bezetters. Hij kon er dan blijven wonen (tot aan deportatie) en huur betalen of hij kon eruit gezet worden waarna het werd doorverkocht. De Duitsers hielden “Verkaufsbücher” bij, met daarin gegevens over verkocht vastgoed. Deze “Verkaufsbücher” zijn bewaard gebleven maar niet compleet.

Verkoop van Huizen, enz.	Huis Sparrelaan 11—15 Rijswijk, J.	
Venduhuis van Notarissen, Nobelstraat	Lucas	f 8.500
Gunning van 14 April 1936	Idem 17—21 J. Olieman	- 8.500
	Idem 19—23 J. Lucas	- 8.500

Dat er geen vermogen was om te beheren, was door de maatregelen van de Duitsers niet verwonderlijk. Het bedrijf “Firma B. Swaan & Co” waarvan Izaäk Messcher mede-eigenaar was, werd al in 1941 door de Duitsers opgeheven. Hiervoor werd Izaäk niet gecompenseerd en bovendien verloor hij zo zijn inkomen.

In augustus 1941 werd de Eerste LiRo-verordening ingesteld. Alle Joden werden verplicht hun geld te storten, waardepapieren over te dragen en banktegoeden over te schrijven, naar de Lippmann, Rosenthal & Co (LiRo) Bank, met een vrijstelling van fl. 1000 (ongeveer 450 Euro). De LiRo-bank was een voormalige Joodse bank, gelegen aan de Sarphatistraat in Amsterdam, die door de Duitsers overgenomen was. Deze bank zou het geld beheren en maandelijks wat leefgeld overmaken, wat soms wel maar soms ook niet gebeurde.

In mei 1942 kwam de verordening dat Joden geen postgirorekening meer mochten hebben. Verwonderlijk is dus wel het verzoek van het Bestuur van de Postcheque – en Girodienst uit januari 1949 om in contact te worden gesteld met de bewindvoerder, vanwege het feit dat er in naam van Izaäk Messcher een postgirorekening was aangehouden. Het bedrag zal waarschijnlijk niet substantieel zijn geweest, want het wordt nergens meer genoemd.

In mei 1942 werd ook de Tweede LiRo-verordening ingevoerd. Joden moesten al hun goud, zilver, antiek, kunstvoorwerpen, waardevolle spullen en cultuurgoederen inleveren bij de LiRo-bank.

Het bedrag wat men mocht bezitten werd verlaagd naar fl. 250 (ongeveer 113 Euro). Men mocht per individu nog bezitten; een trouwring, horloge, gebitsvullingen van edel metaal en een vierdelig couvert tafelzilver.

Alles werd per persoon geregistreerd en ondertussen verdwenen de ingebrachte goederen, vaak onderhands doorverkocht aan profiteurs. In 1997 is een groot deel van het verloren gewaande LiRo-archief teruggevonden met daarin duizenden persoonlijke kaarten.

Op 22 maart 1951 werd in de Nederlandsche Staatscourant het overlijden van Sara Swaan gerapporteerd en eind juni 1951 kwam via het Informatiebureau van het Nederlandsche Roode Kruis de bevestiging van het overlijden van Izaäk Messcher. Zijn vermoedelijke overlijdensdatum lag toen tussen 3 maart 1944 en de capitulatie van de Duitse legers in mei 1945.

Op 2 juli 1951 is Andries Swaan van zijn taak als bewindvoerder ontheven en kon dit dossier gesloten worden.

Melding van het overlijden van Sara Swaan in de Nederlandse Staatscourant, opgenomen in "Het Vaderland" van 24 maart 1951.

Personen, die als overleden beschouwd worden

Blijken een bijvoegsel tot de Nederlandse Staatscourant van Donderdag 22 Maart is vanwege de Minister van Justitie aangeifte gedaan van het overlijden van de volgende personen, afkomstig uit Den Haag of omgeving, die in de oorlog werden weggevoerd en niet meer uit Duitse gevangenschap zijn teruggekeerd of op andere wijze vermoedelijk om het leven zijn gekomen (blijv. oorlogshandelingen). De meesten van hen zijn omgekomen in het kamp Oswiecim.

R. Sarlund v; G. v. Speyer m; S. Swaan v; Ch. T. Speyer v; H. Stad v; S. Tuwy m; R. van der Velde v; M. Verveer v; L. A. de Vries m; D. Wein v; P. Weiss v; E. Wertheim v; L. Wertheim m; M. Wertheim m; R. Zion m; L. van Zwanenberg v.

Oświęcim is Auschwitz

Bureau 's-Gravenhage,
Nr. 12376/11.609 Code. E/VB.
Doss. W 735. O/IN.

Gegevens van het Informatiebureau van het Nederlandsche Rode Kruis
betreffende :

Naam : Messcher Voornamen : Isaak

Geboren : 15-9-10 te Harlingen

Gehuwd met : Swaan, Sara

Laatstbekende adres : Rijswijk, Sparrenlaan 17

Gedeporteerd : 3-3-44 van Westerbork naar Auschwitz.

Overleden : op een tijdstip tussen 3-3-44 en de capitulatie van de
Duitse legeren in mei 1945 ; dit tijdstip kan thans nog
niet vastgesteld worden.

Het Nederlandse Rode Kruis Bureau 's-Gravenhage.	
Doel Nr.	19734
Datum	26 JUNI 1951
Doss. Nr.	735 IN.
Is in bezit van doel nr.	H
Is er een aanvraag	

Kennig

Stempel: AANVAKING VAN DE DOELNUMMERS VAN DE DUITSE BEZATERS VAN DE NEDERLANDSE OVERHEERDINGEN
14 JUN 1951

1951 Informatiebureau van het Ned. Rode Kruis

16593
H.
N. 735
vwa. FK.
1

4 Juli 1951

N 735

1.

Aan de Heer A. Swann,
Haustraat 21,
UTRECHT.

Maar aanleiding van Uw schrijven dd. 17/4'51 inzake Uw bewind
voor de echttelieden I. Messcher - S. Swann, laatstelijk wonende
Eberlelaan 17 Rijswijk (Z.H.), hebben wij ons met het Informatie-
bureau van het Nederlandse Rode Kruis in verband gesteld met
als resultaat dat wij verzuamen dat de Heer I. Messcher is overleden
op een tijdstip tussen 3 Maart 1944 en de capitalatie van de Duitse
legers in Mei 1945. Het overlijden van Heer S. Swann, echtgenote
van de Heer I. Messcher werd reeds in de Nederlandse Staatencourt
van 22 Maart 1951 No. 83 gepubliceerd. Gezien Uw mededelingen dat
door U geen vergoedingbetrokken zijn opgesoerd hebben wij deze
bevestiging, één en ander volgens Uw verzoek, dd. 17 April 1951
te rekenen vanaf 2 Juli 1951 beëindigd.

Ingeloten zenden wij U een afschrift van de betreffende beëin-
digingsbeschikking.

HET NEDERLANDSE BEHEERSINSTITUUT
BUREAU 's-GRAVEENHAGE
8 (Ink. 1. Jinder)

1951 Opheffing beheer

[illegible]

Bijna 7 jaar na de afloop van de oorlog werd op 22 februari 1952 het overlijden van Izaak Messcher ingeschreven in het bevolkingsregister van Den Haag. De overlijdensdatum was toen bijgesteld naar 31 juli 1944.

Struikelstenen Sparrelaan 17

Voor het gezin Messcher - Swaan, Izaäk, Sara en hun dochter Debora, zijn begin 2025 struikelstenen aangevraagd via de Stichting Stolpersteine Benelux. Deze zijn door vrijwilligers met de hand gemaakt in de achtertuin van het Goethe Instituut in Amsterdam.

Op 16 mei 2025 zijn de struikelstenen geplaatst en later tijdens de ceremonie onthuld. Er is achtereenvolgens gesproken door; E. Gaburno en R. de Vries, de huidige eigenaren van de woning, de Burgemeester van Rijswijk mevrouw H. Sahin, de heer W. Dammers van de Historische Vereniging Rijswijk en mevr. A.M. de Vries. Na de onthulling van de struikelstenen zijn er twee gebeden uitgesproken door de heer B. Cohen van de Liberaal Joodse Gemeente van Den Haag en aansluitend is 1 minuut stilte gehouden.

Aanwezig waren twee achternichten van Izaäk Messcher met dochters en kleinkinderen.

Naaste familieleden

Izaäk Messcher had drie oudere broers, geen van hen heeft samen met hun gezinnen de oorlog overleefd.

Rozengracht 15, Harlingen

Levie Messcher	Haskerland, 17-06-1898	Sobibor, 21-05-1943
Catharina Gans	Aduard, 06-11-1898	Sobibor, 21-05-1943
Hanna Klara	Harlingen, 05-02-1938	Sobibor, 21-05-1943
Klara Leanora	Harlingen, 26-06-1939	Sobibor, 21-05-1943

Voor dit gezin zijn struikelstenen geplaatst.¹³

Blasiusstraat 52 I, Amsterdam

Jacob Messcher	Harlingen, 02-11-1900	Auschwitz, 01-02-1943
Francina Gompers	Gouda, 26-11-1898	Auschwitz, 01-02-1943
Klaartje Anna	Amsterdam, 25-01-1934	Auschwitz, 01-02-1943
Levie Abraham	Amsterdam, 14-10-1936	Auschwitz, 01-02-1943

Statenweg 34 d, Rotterdam

Hermanus Messcher ¹⁴	Harlingen, 23-07-1907	Theresienstadt, 07-04-1944
Marie Rosenberg	Leer (Dld), 27-06-1904	Auschwitz, 07-07-1944
Arnold Martijn	Meppel, ..-10-1932	Zwolle, 03-12-1932
Martijn Arnold	Meppel, 17-01-1934	Auschwitz, 07-07-1944
Frits	Meppel, 11-07-1936	Auschwitz, 07-07-1944
Carola Theresa	Rotterdam, 31-12-1937	Auschwitz, 07-07-1944
Martha ¹⁵	Rotterdam, 25-10-1942	Westerbork, 24-06-1943

Ook de ouders en beide broers van Sara Swaan, waarvan 1 met gezin, zijn niet teruggekeerd.

Huis te Hoornkade 67, Rijswijk

Barend Swaan	Den Haag, 29-12-1884	Auschwitz, 15-10-1942
Debora Creveld	Den Haag, 21-01-1885	Auschwitz, 15-10-1942
Leendert	Rijswijk, 05-07-1913	Auschwitz, 19-10-1942

Hoekenburglaan 33, Voorburg

Nathan Swaan	Den Haag, 07-06-1909	Midden-Europa, 21-01-1945
Sophia Rosetta van Lier	Rotterdam, 24-04-1911	Auschwitz, 28-01-1944
Barend Joseph	Voorburg, 26-04-1935	Auschwitz, 28-01-1944
Robert Swaan	Voorburg, 31-07-1938	Auschwitz, 28-01-1944

Voor dit gezin zijn struikelstenen geplaatst.¹⁶

¹³ <https://www.omropfryslan.nl/nl/nieuws/1201887/levie-messcher-hoopte-spoedig-thuis-te-zijn-maar-keerde-nooit-terug>

¹⁴ <https://www.joodsmonument.nl/nl/page/387694/de-familie-messcher-uit-rotterdam>

¹⁵ <https://www.joodsmonument.nl/nl/page/515350/about-martha-messcher>

¹⁶ <https://www.historischeverenigingvoorburg.nl/stolpersteine/familie-swaan-hoekenburglaan-33>

Bronnen:

WieWasWie.nl

Allefriezen.nl

Delpher.nl

Arolsen-Archives.org

Joodsmonument.nl

Collecties.kampwesterbork.nl

Nationaal Archief

CABR-archief – Dossier J.A. vd Does

Personeelsdossier Politieke Recherche Afdeling Den Haag- JA vd Does

Personeelsdossier Politieke Recherche Afdeling Den Haag- CM vd Does

Archief van het Nederlands Beheersinstituut- Beheersdossier I. Messcher

Bedrijvenregister Zuid-Holland (Kamers van Koophandel), Bedrijfsnaam: Firma B. Swaan en Co in liquidatie

BVD dossier Dirk Tinbergen

Stadsarchief Delft

Lijst ingekomen personen in Rijswijk

Adreskaarten Rijswijk

Archief *Om nooit te vergeten*, van de gemeente Rijswijk

Dagrapporten politie Rijswijk

Haags Gemeentearchief

Inventaris 4349 Concept Proces Verbaal 1901, 1942

Historische Vereniging Voorburg- Familie Swaan Hoekenburglaan 33

Historische Vereniging Rijswijk – Rijswijkse Historische reeks deel 6/7 (1991) “Om nooit te vergeten- Rijswijk in de Tweede Wereldoorlog”

Rijswijk “80 jaar vrijheid”- Oorlogsverhalen- Yad Vashem

Vrijheid.scouting.nl - Joodse scouts- Ice Messcher

Eindhoven 4044.nl - Jakomina (Mien) Tinbergen: lerares en verzetsvrouw

Dekker, E. (2021) Jan Tinbergen- Een econoom op zoek naar Vrede

Wikipedia

Mocht iemand aanvullende informatie hebben, neem dan contact met ons op.

Juni 2025

R. de Vries en E. Gaburno

Sparrelaan 17, Rijswijk